

Tarih Okulu
Sonbahar 2009
Sayı V, 213-217.

Yusuf Ayönü, **Katalanların Anadolu Ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)**, 130 sayfa, Ege Üniversitesi Basımevi, Ege Üniversitesi Yayınları Edebiyat Fakültesi Yayın No: 158, İzmir 2009, ISBN 978-975-483-819-0

İlcan Bihter BARLAS*

Kurulduğu ilk günden itibaren ciddi tehlikelerle karşılaşmış olan Bizans İmparatorluğu kuşkusuz en zor günlerini son iki yüzyılında yaşamıştır. Bizantinistlerin Bizans'ın gerçek yıkılış tarihi olarak gördükleri 1204 senesi Bizans için sonun başlangıcı olmuştur. Papa III. Innocentius'un, Kudüs'ü kurtarmak maksadıyla tüm Avrupa'yı sefere davet etmesiyle başlayan IV. Haçlı seferi 1202 senesinde Venedik'te başlamıştır. Başlangıçta seferin hedefi Mısır'ı ele geçirmek ve oradan Kudüs'e girip kutsal toprakları kurtarmak olmasına rağmen Venedikliler bu seferin hedefini değiştirmeyi başararak, seferin yönünü İstanbul'a çevirmişlerdir. İstanbul'u yakıp yıkan Haçlılar, 1204'de şehri ele geçirip Bizans İmparatorluğuna son vererek kendi görüşlerine ve Katolik inançlarına uyan Latin İmparatorluğunu kurmuşlardır. Bu felaketin sonunda kaçan Bizanslı asiller Latinlerin eline geçmeyen topraklarda Bizans'ın devamı olarak kendi devletlerini kurmuşlardır. Bunlar Adriyatik kıyılarında, önce bugünkü Kuzey Yunanistan ve Arnavutluk'ta yerleşip sonra da Makedonya ve Batı Trakya'yı eline geçiren, Arta merkezli, ilk hükümdarı Mikhail Komnenos Dukas olan Epir Despotluğu; Anadolu'nun Doğu Karadeniz kıyılarında Trabzon merkezli olan ve David Komnenos ile kardeşi Aleksios Komnenos tarafından kurulan Trabzon Rum İmparatorluğu ve Güney Marmara, Bitinya'da İznik merkezli olarak I. Teodor Laskaris tarafından kurulan İznik İmparatorluğu'dur. Bahsi geçen İznik İmparatorluğu 1261 senesine gelindiğinde Latinlerin elinden İstanbul'u geri almayı başarmış ve Bizans İmparatorluğu yeniden canlandırılmıştır. Ancak yaşanan tüm bu olaylar İmparatorluk için büyük zorluklara ve yeni bir mücadele devresine girilmesine neden olmuştur.

* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

Bizans'ın son yüzyılları yaşanan bu olayında etkisiyle kıyametin yakın olduğunun endişesi içinde geçmiş buda İmparatorluk aristokrasisi tarafından farkedilmiştir. İmparatorluğun kurtulması için birçok öneri ve tavsiyelerde bulunulmasına rağmen asıl önemli olan siyasi ve sosyal çürümenin önlenmesi gerekliliğidir. Ondördüncü yüzyılın başına gelindiğinde bahsi geçen siyasi tehlike iyice artmış Anadolu'nun hemen hemen tamamı Türklerin eline geçmiştir. Pachymeres'in eserinde belirttiği gibi "her geçen gün Türklerin yarattığı dehşet daha da artıyordu... Türklerin boğazı geçip, gemilerini terk ederek tehlikeye neden olmaları an meselesiydi". Bu duruma acil bir çözüm arayan İmparator II. Andronikos kurtuluşu dönemin ünlü savaşçıları olan ücretli asker taifesi Katalanlarda görmüştür. Sicilya'nın Aragonlu Kralı III. Frederico'nun yanında II. Charles d'Anjou'ya karşı savaşan bu asker çetesi, mücadelenin Kral III. Frederico'nun zaferiyle sonuçlanmasıyla paylarını almış ve buradaki işleri bitmiştir. Katalan komutanı Roger de Flor'un kendilerine yeni sömürü alanı olarak Bizans'ı görmesi ve İmparator'a adamlarıyla beraber hizmetine girmeyi önermesiyle yeni felaketlerin yaşanacağı bir dönem başlamıştır. Katalanlar bu büyük İmparatorluğun çöküşü karşısında fırsatçılık yapan diğer insanlar gibi bu durumu kendileri için bir kazanç olarak görmüşlerdir. Katalanlar Türklere karşı Batı Anadolu'da bazı başarılar elde etmeyi başarsalar da İmparatorluğa gelişlerinden itibaren yaptıkları yağmalar, kıyımlar, ücretlerinin ödenmesinde yaşanan zorluklar ve bu durumun yarattığı yeni ekonomik düzenlemeler Bizans'ı iyice çıkmaza sokmuştur.

Katalanların Bizans hizmetine girmeleri ve sonrasında yaşananlar kuşkusuz Türk tarihinin aydınlatılması açısından büyük önem taşımaktadır. Beylikler devri, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi ve Bizans'ın son yüzyıllarının incelenmesi için bu dönemde yer alan ve incelememizin konusu olan eserin ana temasını oluşturan Katalan Birliğinin hareketlerinin gözden kaçırılmaması gerekir. Selçuklu-Bizans İlişkileri konusunda uzman olan tarihçi Yusuf Ayönü'nün kaleme aldığı "Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri (1302-1311)" adlı eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Katalan Birliğinin Anadolu'daki Faaliyetleri", ikinci bölüm ise "Katalan Büyük Birliği'nin Trakya'daki Faaliyetleri" başlığını taşımaktadır. Eserin "Bizans Askeri Gücünün Çöküşü" adlı Giriş bölümünde ise IV. Haçlı seferinden itibaren İmparatorluğun içine düştüğü duruma ve bunun getirisi olarak Katalanların ortaya çıkışına kısaca değinilmiştir.

“Katalan Birliğinin Anadolu'daki Faaliyetleri” adlı birinci bölümde Katalanların geçmişlerine, Bizans ile temasa geçmelerine ve İmparatorluğun hizmetine girmeleri aşamalarına değinilmiştir. “Bizans İmparatorluğu'nun Hizmetine Girmeden Önce Roger de Flor ve Katalan Büyük Birliği” adlı ilk altbölümde kendi içinde sekiz başlığa ayrılmaktadır. Bu altbölümde Roger de Flor'un çocukluk ve gençliği, Templier Şövalye Tarikatı'na katılması, bahsi geçen şövalye tarikatından atılması, Sicilya Kralının hizmetine girmesi, Calabria Dükü Robert'in Mesina Şehri'ni kuşatması, III. Frederick ve II. Charles Anjou arasında barış antlaşması yapılması, Roger'ın Bizans İmparatoru ile temasa geçmesi ve Katalan Büyük Birliğinin İstanbul'a gitmek üzere İtalya'dan ayrılması olayları anlatılmaktadır. “Katalan Büyük Birliği'nin Bizans İmparatorluğu'nun Hizmetine Girmesinden Sonraki Faaliyetler” adlı ikinci altbölüm ise onaltı başlığa ayrılmaktadır. Bu altbölümde Roger de Flor'un İmparator'un yeğeni Maria ile evlenmesi, İstanbul'da Katalanlar ve Cenevizliler arasında yaşanan çatışma, Kapıdağ yarımadasında karaya çıkan Katalan Büyük Birliği'nin Türklerle ilk karşılaşması, kışı Kyzikos'ta geçiren Katalan Büyük Birliği ve şehir halkı arasında yaşananlar, En Ferran Ximeno de Arenos ile Girgon komutasındaki Alanların Katalan Büyük Birliğini terk etmeleri, Philadelphia yakınında Katalan Büyük Birliği ile Germiyan Beyi Alişiroğlu I. Yakup Bey komutasındaki Türk kuvvetleri arasındaki savaş, Türk kuvvetlerinin Tire yakınında bir kez daha mağlup edilmeleri ve bu çatışmada En Corbaran de Alet'in ölmesi, En Berenguer de Rocafort'un Katalan Büyük Birliği'ne katılmak için İstanbul'a gelmesi, Anya'ya gelen Katalan Büyük Birliği ile civardaki Türkler arasında yaşanan çatışma, Katalan Büyük Birliği'nin Türkler üzerine yürümesi, Manisa'yı kuşatan Katalan Büyük Birliği'nin Bizans İmparatoru II. Andronikos'un emri ile kuşatmaya son vererek Gelibolu'ya geçmesi, Bizans İmparatoru II. Andronikos'un daveti üzerine Roger de Flor'un İstanbul'a gitmesi, En Berenguer de Estenza'nın yeni kuvvetlerle Gelibolu'ya gelmesi, Bizans İmparatoru II. Andronikos'un Katalan Büyük Birliği'ne değeri düşük paralarla ödeme yapmayı teklif etmesi ve sonrasında yaşananlar, Bizans İmparatoru II. Andronikos'un Anadolu eyaletlerini Katalan Büyük Birliği'nin liderlerine malikane olarak vermesi, İmparator ile anlaşılan Roger de Flor'a kızan Gelibolu'daki Katalan askerlerinin ayaklanması ve Roger de Flor'un müşterek İmparator IX. Mikhail Palaiologos'un Edirne'ki sarayında öldürülmesi başlıkları altında Katalanların Bizans hizmetine girdikten sonra Anadolu'daki faaliyetleri ve Türklerle olan mücadeleleri anlatılmaktadır.

Kitabın “Katalan Büyük Birliği’nin Trakya’daki Faaliyetleri” başlığı altındaki ikinci bölümünde Katalanların Gelibolu ve çevresindeki faaliyetlerine değinilmiştir. Bu başlığın altbölümünde yirmiyedi farklı başlıkla olayın gelişimi anlatılmaktadır. Bu başlıklar Roger de Flor ve yanındakilerin Edirne’de öldürüldüğü haberinin Gelibolu’ya ulaşmasından sonra yaşananlar, II. Andronikos Palaiologos ile görüşmek için İstanbul’a gönderilen Katalan Büyük Birliği elçilerinin geri dönüşleri sırasında Rhaidestos (Tekirdağ)’da öldürülmeleri, Ereğli’yi yağmalayan En Berenguer de Entenza’nın Gelibolu’ya dönerken Cenevizliler tarafından esir edilmesi, Gelibolu’yu kuşatma altında tutan Bizans kuvvetlerinin Katalanlar tarafından mağlup edilmesi, Gelibolu’daki Katalanların müşterek İmparator IX. Mikhail’in kuvvetlerini mağlup etmesi, Katalan Büyük Birliği’nin Rhaidestos ve Panion (Barbaros) şehirlerini yağmalaması ve halkını katletmesi, En Ferran Ximeno de Arenos’un Katalan Büyük Birliği’ne katılmak üzere Mora’dan Gelibolu’ya gelmesi, En Ferran Ximeno de Arenos’un Madytos Kalesini kuşatması, Sir Christopher George’un Gelibolu’ya saldırması, En Berenguer de Rocafort ve En Ferran Ximeno de Arenos’un Sthenia’yı (İstinye) yağmalaması, Katalan Büyük Birliği’nin Alanlar üzerine sefere çıkması, Bizans İmparatoru ile antlaşma yapan Cenevizlilerin Gelibolu üzerine seferi, Türk Kuvvetlerinin Katalan Büyük Birliği’ne katılması, esaretten kurtulan En Berenguer de Entenza’nın Gelibolu’ya geri dönmesi, Foça kalesinin ele geçirilmesi, Sicilya kralı III. Frederick’in Mayorka kralının oğlu Ferdinand’ı kendi adına Katalan Büyük Birliği’nin lideri olması için Gelibolu’ya göndermesi, Katalan Büyük Birliği’nin Gelibolu’dan ayrılması, Ferdinand ve Ramon Muntaner’in Katalan Büyük Birliğini terk etmesi, Ferdinand’ın Venedikliler tarafından esir edilmesi, Sir Thibaut de Chépuı’un Fransız Charles adına Katalan Büyük Birliğinin lideri olması, Ramon Muntaner’in Ferdinand’ın yanına gitmek üzere Katalan Büyük Birliği’nin yanından ayrılması, Ferdinand’ın esaretten kurtulması, En Berenguer de Rocafort’un Katalan Büyük Birliğindeki askerler tarafından esir edilmesi ve sonu, Gautier de Brienne’nin Atina dükü olması ve Katalan Büyük Birliğinin Mora’ya gitmesi, Gautier de Brienne’nin Katalan Büyük Birliği ile çatışması, Türklerin Katalan Büyük Birliğinden ayrılması ve Sicilya kralı III. Frederick’in ikinci oğlu Manfred’in Katalan Büyük Birliği’nin başına geçmesidir.

Bu iki anabşlıkla konuyu detaylarıyla ele alan yazar, bu kısımdan sonra öncelikle kaynakçaya yer vermiş daha sonra da konuyla ilgili haritalar, resimler ve dizin ile eserini bitirmiştir.

Katalanların Trakya ve Anadolu'daki Faaliyetleri (1302-1311) / Yusuf Ayönü

Araştırmacılar için oldukça faydalı olabileceğini düşündüğüm kitabın yazılması sırasında dönemin kaynaklarının ve yine konuyla ilgili her türlü araştırma eserin kullanılması kitabın Katalan Büyük Birliği'nin Anadolu ve Trakya'daki serüvenlerini anlatan en derli toplu ve ayrıntılı inceleme olmasını sağlamıştır. Bizans tarihinin son dönemi, Beylikler devri ve Osmanlı devletinin kuruluş dönemi için oldukça önem taşıyan bu konu Prof. Dr. Zerrin Günel Öden ve Prof. Dr. Mehmet Ersan tarafından yazılan makalelerle de incelenmiş olsa da Katalan Büyük Birliği'nin Anadolu ve Trakya'daki faaliyetleri ile ilgili yazılan ilk müstakil çalışma olan bu kitabın, konuyla ilgili her türlü detayı ele alması nedeniyle, çok önemli bir eksiği doldurduğu şüphesizdir.